

A Discourse Analysis of “*The Remains of the Day*” by Ishiguro

Zeynab Saber ^{1*}

1. Corresponding Author, Associate Professor, Faculty of Handicrafts, Art University of Isfahan, Isfahan, Iran. Email: z.saber@aui.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received: 29/08/2022

Received in revised form:
21/11/2023

Accepted: 04/12/2023

Keywords:

The Remains of the Day,
Discourse Analysis,
power/knowledge,
subject,
discourse of butlerism,
master/butler,
dignity.

ABSTRACT

The Remains of the Day, by Kazuo Ishiguro, a Japanese-born British novelist, was in 1989 and translated in into by Najaf Daryabandary in 1996. The novel is follows six-day trip journey taken in 1956 James Stevens, the butler of an aristocratic hall in England, English manor. discourse analysis, method employed, based on the ideas of Michel Foucault. Discourse refers to a regular set of consistent that are hidden embedded within structures, behind individual structures that underlie and everyday theories, and imposes language, imposing forms of modes and speech. behavior, this regard, the concepts context, institution, subject and power/knowledge subject, considered. examined. This article demonstrates that Steven's subjectivity, as a subject within the discourse of butlerism, is shaped by the institutions and discourses of aristocracy and butlerism, as well as the power structures underpinning the British aristocratic system. It explores how the knowledge defining the butlerism discourse and the role of the butler constructs Stevens's behavior and thinking, leading him to accept the unquestioned superiority of the masters and aristocracy in the normal, self-evident, and natural. Steven's subjectivity within this discourse internalizes these binaries, along with the associated rules, disciplines, and systems of discrimination, resulting in a distorted perception of his position as a butler. Through the mechanisms of this discourse, he becomes both the bearer of his own prison and an active participant in his own confinement.

Cite this article: Saber, Z. (2025). A Discourse Analysis of “*The Remains of the Day*” by Ishiguro. *Research in Narrative Literature*, 14 (4), 149-164.

© The Author(s).

Publisher: Razi University

DOI: 10.22126/rp.2023.8213.1653

Extended abstract

Introduction

Kazuo Ishiguro's *The Remains of the Day* (1989) stands as one of the most distinguished literary works of the twentieth century. Ishiguro, a British novelist of Japanese descent and the 2017 Nobel Laureate in Literature, presents in this novel a profound portrayal of the crisis of individual identity and the collapse of social order in post-World War II Britain. The Persian translation by Najaf Daryabandari was published in 1996. On the surface, the novel recounts the story of James Stevens, a butler who embarks on a short journey to the north of England while reflecting on his professional and personal past. Beneath this seemingly simple narrative, however, lies a text that can be analyzed through Michel Foucault's theory of discourse as a literary representation of the mechanisms of power, knowledge, and subject formation. The central question of this study concerns how the discourse of English aristocracy, through its institutions, values, and power/knowledge structures, constructs a submissive and obedient subject like Stevens, while simultaneously preventing him from achieving any real sense of freedom.

From a Foucauldian perspective, discourse is a system of statements and rules that determine what can be said or even thought. Power, rather than functioning merely as a repressive force, operates as a productive mechanism that generates knowledge and shapes subjects within specific normative frameworks. In this context, the subject is not simply a victim but also an accomplice to power, internalizing discipline and voluntarily aligning personal behavior with the norms of discourse—becoming, in Foucault's words, the “policeman of his own mind.” This concept lies at the heart of Ishiguro's novel: within the aristocratic house of Darlington Hall, surveillance, discipline, and social order operate in subtle and invisible ways.

Analytical processing of the topic

In the historical setting of the novel, the English aristocracy functions not merely as a social class but as a cultural discourse that defines values such as dignity and loyalty as the essential virtues of the ideal butler. The institution of butlership itself is part of this discourse, where the worth of a “great butler” is measured by absolute obedience and loyalty to his master. Stevens, who has served Lord Darlington for many years, is a complete product of this discursive order. He interprets the notion of dignity as the total suppression of personal emotions and unquestioning service to authority, believing that his human value lies solely in the perfect performance of his professional duties. Consequently, when his master becomes indirectly involved in Nazi sympathies, Stevens remains incapable of moral judgment, for within his world, the master is the ultimate source of truth and legitimacy.

Stevens's language reflects the full extent of this internalized discipline. His speech is formal, restrained, and devoid of emotion, maintaining a strict boundary between his “personal self”

and “professional self.” What appears as politeness and composure is, in fact, an instrument of power—a linguistic manifestation of how discourse dominates the mind of the subject. Notably, Stevens seems almost devoid of a personal name. When he and his father both serve at Darlington Hall, he insists that they be addressed by their surname only, erasing personal identity altogether. As a butler, he must sacrifice all private matters, feelings, and desires for the sake of professionalism—a tendency that becomes evident in his relationships with both his father and Miss Kenton.

Memories of his father’s death, his intimate conversations with Miss Kenton, and his feelings of regret and failure are all conveyed in a neutral, restrained tone. On the night of his father’s passing, despite his father’s wish to speak with him, Stevens suppresses his emotions and immediately returns to his duties. Similarly, he fails to express empathy or affection toward Miss Kenton during critical moments in their relationship, consistently prioritizing his professional obligations. As a result, the only potential emotional connection in his life remains unrealized. What appears to be loyalty and professionalism on the surface is, in reality, the product of internalized discipline and self-estrangement. Stevens denies his own emotions not out of fear, but from a sincere belief in the norms of his discourse. Metaphorically, he lives inside an invisible prison—not one built by his master, but one he has constructed himself from within.

Findings and Conclusion

Within the discourse that shapes the butler’s identity, reality becomes distorted; Stevens perceives and expresses his deepest emotions through this very distortion. He even takes pride in his position, envisioning his office as a kind of military operations room and likening his role as a butler to that of a general commanding his troops. He sees himself as orchestrating the household staff with strategic precision, yet from an external perspective, this “operations room” resembles nothing more than a cell.

Stevens refuses to embrace the emerging discourse on democracy and equality, clinging instead to the belief that his aristocratic master deserves unconditional and selfless service. He regards the superiority of the aristocracy and the “master/servant” hierarchy as natural and unquestionable. Rather than challenging the structural inequality inherent in that hierarchy, he internalizes it, reframing it as a moral opposition between the “good butler” and the “ordinary butler.” His private room—appearing to an outside observer as an isolated cell—becomes, in his mind, the command center of a noble mission. The image of the prison cell thus serves as a metaphor for the condition of servants like Stevens, who remain trapped within the ideological framework of butlership, unaware—or unwilling to admit—their own captivity.

تحلیل گفتمان رمان *بازمانده* روز نوشته ایشی گورو

زینب صابر^{*۱}

۱. دانشیار، دانشکده صنایع دستی، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران.

رایانامه: z.saber@au.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۰۷</p> <p>تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۸/۳۰</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۱۳</p> <p>واژه‌های کلیدی: رمان <i>بازمانده</i> روز، تحلیل گفتمان، گفتمان پیش خدمتی، سوژه، قدرت/دانش، ارباب/نوکر، تشخیص.</p>	<p>رمان <i>بازمانده</i> روز نوشته کازئو ایشی گورو، نویسنده انگلیسی ژاپنی تبار، در سال ۱۹۸۹ م. چاپ شده و در سال ۱۳۷۵ ه.ش با ترجمه نجف دریابندری به فارسی منتشر شده است. رمان شرح شش روز سفر جیمز استیونز، پیش خدمت یک سرای اشرافی در سال ۱۹۵۶ م. در انگلستان است. روش منتخب در این مقاله، تحلیل گفتمان، مبتنی بر آراء میشل فوکو، فیلسوف فرانسوی است. گفتمان مجموعه قاعده‌مندی از گزاره‌هاست که به صورت ساختارهای نامرئی و ناخودآگاه، در پس اندیشه‌های منفرد، نظریه‌ها و سخنان روزمره پنهان است و قواعد خود را بر اشکال اندیشه، رفتار و گفتار تحمیل می‌کند. در این راستا مفاهیم نهاد، سوژه و قدرت/دانش مورد تأمل و مذاقه قرار می‌گیرند. در این مقاله نشان داده می‌شود که استیونز به منزله سوژه‌ای در گفتمان پیش خدمتی، چگونه از خلال نهادها و گفتمان‌های اشرافیت و پیش خدمتی صورت‌بندی می‌شود و ساختارهای قدرت در پس نظام اشرافی‌گری بریتانیا بر مبنای چه دانشی به تعریف گفتمان پیش خدمتی و سوژه پیش خدمت می‌پردازد به نحوی که رفتار و تفکر استیونز به گونه‌ای برساخته شده که برتری بلامنازع جایگاه ارباب‌ها و طبقه اشراف در تقابل «ارباب(آقا)/پیش خدمت(نوکر)» را امری بهنجار، بدیهی و طبیعی می‌داند. ذهنیت استیونز در گفتمان مزبور چنان این تقابل‌ها و قوانین و انضباط مربوط به آن‌ها و نظام تبعیض منتج از آن‌ها را درونی کرده که برداشتی کژتاب از موقعیت خود به عنوان یک پیش خدمت پیدا کرده و از خلال سازوکار این گفتمان به حامل زندان خود بدل شده و در زندانی بودن خویش مشارکت فعال یافته است.</p>

استناد: صابر، زینب (۱۴۰۴). تحلیل گفتمان رمان *بازمانده* روز نوشته ایشی گورو. پژوهشنامه ادبیات داستانی، ۱۴(۴)، ۱۴۹-۱۶۴.

حق مؤلف © نویسنده گان.

ناشر: دانشگاه رازی

۱. پیشگفتار

در مقاله حاضر به تحلیل رمان *بازمانده روز*^۱ اثر کازو ایشی گورو^۲، نویسنده انگلیسی ژاپنی تبار پرداخته می‌شود. نویسنده‌ای که در سال ۲۰۱۷ م. برنده جایزه نوبل ادبیات شده است. این رمان نخستین بار در سال ۱۹۸۹م. در انگلستان و ایالات متحده آمریکا چاپ شده و در همین سال موفق به دریافت جایزه بوکر شده است. ترجمه فارسی رمان به قلم نجف دریابندری در سال ۱۳۷۵ ه.ش در ایران به طبع رسید. راوی این رمان، جیمز استیونز، سرپیش خدمت یک سرای اشرافی است که روایت‌ها و تحلیل‌های خود از وقایع این سرا را در سفری شش‌روزه مرور می‌کند. در مقاله حاضر این رمان با رویکرد تحلیل گفتمان بررسی شده و نحوه برساخت گفتمان پیش‌خدمتی شرح داده می‌شود. پرسش اصلی در این پژوهش آن است که استیونز به منزله سوژه برساخته گفتمان چگونه موقعیت خویش را به عنوان یک پیش‌خدمت ادراک و تشریح می‌کند و این سازوکار چگونه با روش تحلیل گفتمان^۳ و مفاهیمی چون نهاد، سوژه و قدرت/دانش تبیین می‌گردد.

۱-۱. پیشینه پژوهش

پژوهش‌هایی در خصوص مطالعه رمان‌های مختلف با رویکرد تحلیل گفتمان صورت گرفته که شاید بتوان گفت بیش‌تر آن‌ها با روش فرکلانف^۴ یا لاکلا و موفه^۵ انجام شده است. بهجت‌السادات حجازی در شماره ۲۳۲ نشریه زبان و ادب فارسی (نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز) در مقاله‌ای تحت عنوان «تحلیلی بر دو رمان از محمدرضا بایرامی با نظری به اندیشه فوکو» و همچنین زینب صابر و پرویز ضیاء شهابی در شماره یازده نشریه پژوهش سیاست نظری (پژوهش علوم سیاسی) در مقاله‌ای با نام «نسبت سوژه و قدرت در رمان‌های دن‌کیشوت و مادام بوواری با ابتدای بر دیدگاه‌های میشل فوکو» به مطالعه رمان با توجه به آراء فوکو پرداخته‌اند، که البته به طور اخص از روش تحلیل گفتمان در این مقالات استفاده نشده است. سفانه محقق نیشابوری، سارا ایلخانی و جلال سخنور در شماره ۳۵ مجله کتاب ماه ادبیات، در بخش نقد و بررسی کتاب در مقاله‌ای با عنوان «بررسی قدرت از دیدگاه فوکو در رمان *بازمانده روز* اثر کازو ایشی گورو» به نقد این رمان پرداخته‌اند. البته این مقاله از

1. The Remains of the Day
 2. Kazuo Ishiguro
 3. Discourse Analysis
 4. Fairclough
 5. Laclau & Mouffe

روش تحلیل گفتمان بهره نبرده و از مفاهیم فوکویی، صرفاً مفهوم قدرت را مطمح نظر قرار داده است. محتوای مقاله هم به مقایسه دو شخصیت استیونز و خانم کنتن پرداخته که در پژوهش پیش رو این مقایسه صورت پذیرفته است.

هم چنین در خصوص رمان *بازمانده* روز مقاله «سه گانه ذهن‌ورزی بعد انسانی تشکیلات سازمانی و تفکر خلاق در رمان *بازمانده* روز کازوئو ایشی گورو» در شماره ۲۵ نشریه نقد زبان و ادبیات خارجی (پژوهشنامه علوم انسانی) منتشر شده است. نویسندگان این مقاله، زهره رامین و سید حسین سادات حسینی خواجه‌ویی با روشی متفاوت از تحلیل گفتمان این رمان را بررسی کرده‌اند. می‌توان گفت به طور کلی در حوزه مطالعات رمان، تمرکز کمتری بر روش تحلیل گفتمان بر مبنای اندیشه فوکو بوده است و به طور اخص در پژوهش‌های پیشین، رمان مورد بحث در این مقاله با روش تحلیل گفتمان فوکویی مورد بررسی واقع نشده است.

۱-۲. تحلیل گفتمان

روش پژوهش در این مقاله، تحلیل گفتمان است. ابتدا به توضیح مفهوم گفتمان پرداخته و سپس روش تحلیل گفتمان شرح داده می‌شود. درباره گفتمان دیدگاه‌های مختلفی در حوزه زبان‌شناسی انتقادی، زبان‌شناسی اجتماعی، نظریه فرهنگی و... عرضه شده است که اغلب این نظریه‌ها بر آراء میشل فوکو، میخائیل باختین، لویی آلتوسر، میشل پشو و دایان مکدانل استوار است. مکاریک در کتاب *دانشنامه نظریه‌های ادبی معاصر گفتمان* را دارای دو معنای متفاوت اما مرتبط می‌داند:

«یکی به یک قطعه بزرگ زبانی اشاره دارد و دیگری به سازمان‌بندی اجتماعی محتواها در کاربرد. اولی وجه مشخصه رویکرد زبان‌شناختی است و از سنتی انگلیسی-آمریکایی برخاسته است و دومی وجه مشخصه رویکردهایی است که از منظری اجتماعی به آن می‌نگرند و با سنت فرانسوی پیوند خورده است. هم‌پوشی چشمگیری هم بین این دو وجود دارد. البته تا سی سال پیش، «گفتمان» همان معنای سنتی خود را داشت و عبارت بود از عرضه منظم یک موضوع معین در قالب نوشتار یا گفتار... اما معانی امروزی این واژه تا حدی بیان‌گر تأثیر رشته‌هایی چون زبان‌شناسی، فلسفه، نقد ادبی، تاریخ، روان‌کاوی و جامعه‌شناسی است» (مکاریک، ۱۳۸۳: ۲۵۶).

به‌زعم میشل فوکو، گفتمان مجموعه‌ای از قواعد تاریخی ناشناس که در زمان و مکانی خاص معرف یک دوران معین هستند و ارتباط کلامی در یک محدوده اجتماعی، اقتصادی، جغرافیایی و

زبانی منوط و مشروط به کارکرد آن‌ها است» (Foucault, 2002: 117) گفتمان برای اشاره به مجموعه قاعده‌مندی از گزاره‌ها^۱ به کار می‌رود که به صورت ساختارهای نامرئی و ناخودآگاه در پس اندیشه‌های منفرد، نظریه‌ها و سخنان روزمره نهفته است و قواعد خود را بر اندیشه، فلسفه، علم، رفتارها و گفتارها تحمیل می‌کند. می‌توان گفت، جهان اجتماع و انسان، جهانی ذاتاً بی‌شکل و بی‌معنی است و به وسیله گفتمان‌های هر عصری، معنا و شکلی خاص می‌گیرد و محدود و محصور می‌شود. به سخن دیگر، اجتماع و انسان به طور بالقوه قابل ظهور در اشکال گوناگون است و گفتمان مسلط در هر دوره به تحقق و ظهور متعین یکی از آن اشکال می‌انجامد.

تحلیل گفتمان یا گفتمان‌کاوی «یک روش تحقیق بین‌رشته‌ای است که به مطالعه ساختارهای متون می‌پردازد و برای آن‌ها که چگونگی تکوین معنا را توضیح دهد، ویژگی‌های زبانی و اجتماعی-فرهنگی متون را بررسی می‌کند» (مکاریک، ۱۳۸۳: ۲۶۰). در روش تحلیل گفتمان، ویژگی‌های اجتماعی متون که از آن به فرامتن یاد می‌شود، مورد توجه قرار می‌گیرد. در این روش ساختارهای اجتماعی و ادراکی یعنی آنچه معمولاً فرامتن نامیده می‌شود، باید در نظر گرفته و هم‌زمان متن و چارچوب‌های آن و ساختارهای خرد (لایه سطحی) و کلان (لایه عمقی) بررسی شود» (سلطانی، ۱۳۸۴: ۳۵). بنابراین تحلیل گفتمان، روشی است که در آن تحلیل‌های صرفاً متن‌مدار مورد انتقاد واقع می‌شوند. بنا به گفته میلز، «تحلیل گفتمان را می‌توان واکنشی در برابر شکل سنتی‌تر زبان‌شناسی (زبان-شناسی صوری، ساختاری) دانست که بر واحدهای متشکله و ساختار جمله تمرکز می‌کند و سروکاری با تحلیل زبان کاربردی ندارد» (میلز، ۱۳۸۸: ۱۷۱).

تحلیل گفتمان به بررسی متون مکتوب در بافت نهادی، اجتماعی و سیاسی آن‌ها می‌پردازد. تحلیل گفتمان برای رشته‌های فرهنگی رسمی (ادبیات، فلسفه، تاریخ) استثناء قائل نمی‌شود و با به‌کارگیری روش‌های حوزه‌هایی چون محتواکاوی، روایت‌شناسی، نشانه‌شناسی متن و نقادی ایدئولوژیک، امکان مطالعه همه جنبه‌های گفتمان در زندگی روزمره را فراهم می‌آورد. نظریه گفتمان-کاوی به ما می‌گوید که مناسبات قدرت در جامعه بر نحوه ارتباط ما با یکدیگر و نیز بر نحوه تولید «دانش» تأثیر می‌گذارد و آن را شکل می‌دهد» (مکاریک، ۱۳۸۳: ۲۶۰).

چنان‌که بیان شد رویکرد تحلیل گفتمان به شدت متأثر از آثار فوکو در زمینه تجزیه و تحلیل

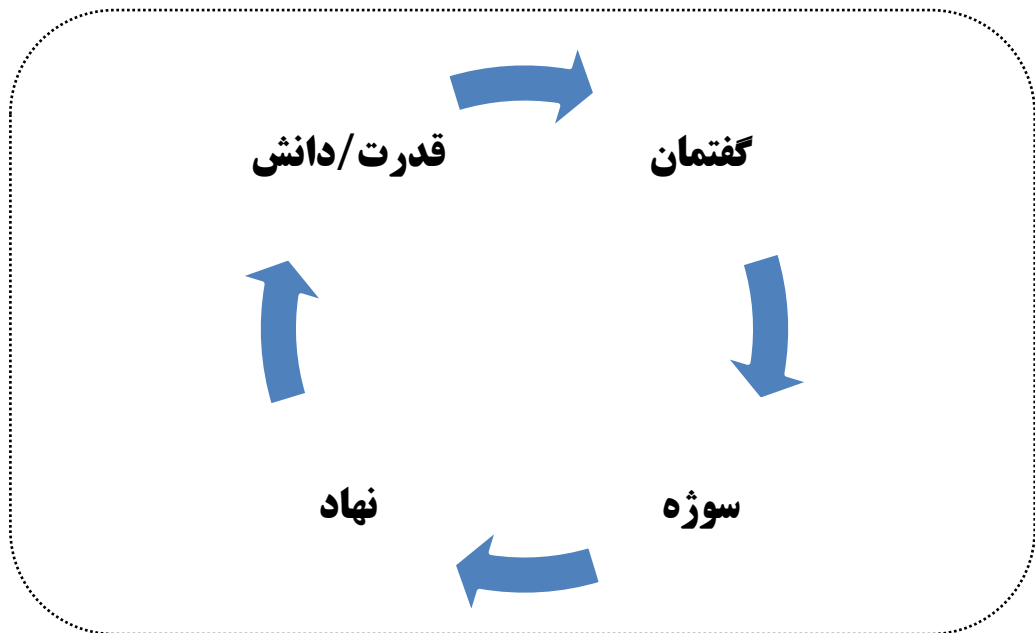
واحدهای گفتمان و صورت‌بندی گفتمان هستند که در کتاب‌های *دیرینه‌شناسی دانش* (۱۹۶۹) و *نظم گفتمان* (۱۹۷۰) و نیز در دیگر آثار او که به بررسی تولید دانش و قدرت در گفتمان پرداخته‌اند، مطرح شده‌اند: «هیچ شکلی از مناسبات قدرت بدون تأسیس حوزه دانش ملازم با آن وجود ندارد و هیچ شکلی از دانش که هم‌زمان مناسبات قدرت را مسلم می‌انگارد و تأسیس نکند، نیز موجود نیست» (فوکو، *مراقبت و تنبیه: پیدایش زندان* به نقل از همان: ۲۶۱).

می‌توان گفت در این رویکرد باید مفهوم گفتمان را در پیوند با مفاهیم قدرت/دانش، نهاد و سوژه در نظر آورد. به این معنا که گفتمان را می‌توان شکل خاصی از زبان دانست با قواعد خاصش و نهادهایی که در درون آن گفتمان تولید و منتشر می‌شود. هم‌چنین باید توجه داشت که گفتمان سوژه‌های خود را تولید می‌کند» (رز، ۱۳۹۴: ۲۵۷). به سخن دیگر هر گفتمانی، گستره دانش، سوژه‌ها و نهادهای مرتبط با خود را بر می‌سازد و در عین حال این گستره دانش، سوژه‌ها و نهادهای گفتمان مورد نظر را تقویت می‌کنند. به بیان دیگر مفاهیم گفتمان، سوژه، نهاد و قدرت/دانش را نمی‌توان منفک از هم در نظر گرفت. به زبان ساده، هر گفتمانی سوژه‌ها و کاربران خود را تولید و تعریف می‌کند، نهادهایی را شکل می‌بخشد و مشروعیت خود را با اتکا به دانشی به دست می‌آورد، که در عین حال آن را تولید می‌کند و گسترش می‌دهد.

نظریه تحلیل گفتمان به ما می‌گوید که مناسبات قدرت در جامعه بر نحوه ارتباط ما به منزله سوژه‌ها با یک‌دیگر و نیز بر نحوه تولید دانش تأثیر می‌گذارد و آن را شکل می‌دهد. ساختارهای قدرت در هر جامعه و فرهنگی، هنجارهای مرجح و اصول بدیهی را به عنوان موضوعی با اولویت معرفت‌شناسانه، تولید و محافظت می‌کنند. این هنجارهای مرجح و اصول بدیهی در هر فرهنگ و گفتمانی به شکل متفاوتی تعریف می‌شود. ممکن است آنچه امروز هنجارین و معمول و آشنا به نظر می‌آید، زمانی موجب خشم و انزجار اکثریت آدم‌ها بوده باشد» (فوکو، ۱۳۸۹: ۳۳۵). دانش‌ها در هر گفتمانی بر این اصول بدیهی متکی هستند. نسبت دانش و قدرت در نگره فوکویی چنان درهم تنیده است که وی از اصطلاح قدرت/دانش استفاده می‌کند. فوکو بیان می‌دارد که دانش فقط در صورتی می‌تواند به منزله دانش عمل کند که قدرتی را اعمال کند. هر گزاره‌ای که درون سایر گفتمان‌های ممکن دانش، صادق قلمداد می‌شود، قدرتی را اعمال می‌کند و در همان حال، امکانی را خلق می‌کند» (همان، ۱۳۹۷: ۹۴). مفهوم قدرت از منظر فوکو صرفاً به معنای نیرویی سرکوبگر نیست. بلکه قدرت می‌تواند سازنده باشد. فوکو در کتاب *مراقبت و تنبیه* بیان می‌کند:

«باید بپذیریم که قدرت تولید دانش می‌کند (نه فقط صرفاً از طریق حمایت از آن، چون که به قدرت خدمت می‌کند یا به خاطر استفاده از آن، چون که فایده‌مند است)؛ که قدرت و دانش به طور مستقیم به هم‌دیگر اشاره دارند؛ که هیچ رابطه قدرتی نیست که یک حوزه دانش متناظر را نسازد و هیچ دانشی نیست که فاقد پیش‌فرض نباشد و در عین حال روابط قدرت را پایه‌گذاری نکند» (به نقل از رز، ۱۳۹۴: ۲۶۰).

در واقع ما به منزله سوژه‌های برساختی، ساختارهای قدرت و قوانین آن را بر اساس دانش و گزاره‌های مرتبط با آن ساختارها می‌پذیریم و آن گزاره‌ها، دانش و انضباط تعریف‌شده را درونی می‌کنیم. لذا در تحلیل گفتمان باید به ظهور و نمود قدرت/دانش، سوژه و نهاد در گفتمان توجه داشت.

شکل ۱. پیوند گفتمان به قدرت/دانش، نهاد و سوژه (منبع: یافته‌های تحقیق)

۲. پردازش تحلیلی موضوع

رمان *بازمانده روز*، روایت شش روز از زندگی جیمز استیونز را در سال ۱۹۵۶ م. در برمی‌گیرد. استیونز، پیش‌خدمت سرای دارلینگتن، پس از بیست سال نامه‌ای از سرخدمتکار سابق این سرا، خانم کنتن دریافت می‌کند. او که بیش از سی سال در این سرا پیش‌خدمت لردی انگلیسی با نام دارلینگتن بوده و حالا در خدمت ارباب آمریکایی است، به سفری شش‌روزه می‌رود تا خانم کنتن را جهت

همکاری مجدد با خود همراه کند. وی از خلال این سفر جاده‌ای خاطرات خود از سرای دارلینگتن در دهه ۲۰ و ۳۰ میلادی و فعالیت‌های سیاسی جامعه اشرافی انگلستان بین دو جنگ جهانی را روایت می‌کند و می‌کوشد تأملات شخصی خود را صورت‌بندی کند.

او روابط شخصی خود با خانم کتن را در پس‌زمینه جلساتی که در این سرا برگزار می‌شود، به یاد می‌آورد. جلساتی که لرد دارلینگتن در آن‌ها تلاش دارد اشراف انگلیسی را با نازی‌های آلمانی آشتی دهد که البته استیونز اطلاع دقیقی از چگونگی این مباحث ندارد.

۱-۲. سوژه و نهاد

در گفتمان خدمتکاری با سلسله‌مراتبی از سوژه‌ها روبرو هستیم. سلسله‌مراتبی از پادو تا زیردست پیش‌خدمت که همگی می‌خواهند خود را به منتهی‌الیه این سلسله یعنی مقام پیش‌خدمتی برسانند (ایشی گورو، ۱۳۹۶: ۶۴). می‌توان گفت به موازات نهاد پیش‌خدمت‌ها، نهاد اشرافی اربابان هم در سلسله‌مراتب سوژه‌هایی چون شاه، ملکه، شاهزادگان، دوک‌ها و لردهای انگلیسی هستند که پیش‌خدمت‌ها در یک سلسله مراتب مشخص و تعریف شده به خدمت در سراهای اربابان در بریتانیا مشغول‌اند. نهاد پیش‌خدمت‌ها را می‌توان نهادی ذیل مجموعه‌ای از نهاد بزرگ‌تر اشرافیت انگلیسی محسوب کرد. در این سراها پیش‌خدمت‌ها در مهمانی‌های بزرگ در دالان خدمه باهم به گفتگو می‌پردازند. به عبارت دیگر نهاد پیش‌خدمت‌ها در دالان خدمه در طبقه پایین ساختمان، نهادی موازی با نهاد اربابان اما فروتر از آن محسوب می‌شود. اربابانی که در طبقه بالا مشغول مباحثه هستند (همان: ۴۶). در تعریف استیونز از پیش‌خدمت، با سوژه‌ای روبرو هستیم که حرفه‌اش را بر تمام مسائل شخصی‌اش ارجح می‌داند. این سوژه چنان احساسات شخصی خود را در راه انجام کامل و دقیق حرفه‌اش منکوب و سرکوب می‌کند که به رُباتی بی‌احساس بدل می‌شود.

در نگره فوکویی، گفتمان به شیوه‌های اندیشیدن و عمل کردن سوژه‌ها نظم می‌دهد؛ اما گفتمان صرفاً سرکوب‌کننده نیست. گفتمان قواعد فکر و رفتار را به عامل‌های انسانی از پیش موجود تحمیل نمی‌کند؛ برعکس، سوژه‌های انسانی از طریق گفتمان‌ها ساخته می‌شوند (رز، ۱۳۹۴: ۲۵۹). در حقیقت جوهره ذاتی گفتمان آن است که موجودات را نام‌گذاری کند و آن‌ها در نسبت با خودش به حریم خویش وارد کند (Tanke, 2009: 30). در سوژه پیش‌خدمت در این رمان بر مفهوم «حرفه‌ای بودن» تأکید می‌شود. به نحوی که از نظر استیونز این «حرفه‌ای بودن» تمام مسائل شخصی را تحت‌الشعاع قرار

می‌دهد. استیونز حتی گویا فاقد نام شخصی یا نام کوچک است. زمانی که همراه پدرش مدتی در سرای دارلینگتن باهم کار می‌کنند، تأکید دارد که هر دو با نام خانوادگی خوانده شوند و گویا نام کوچک ندارند. در طول رمان تنها یک بار توسط پدرش با نام جیمی خوانده می‌شود.

استیونز به عنوان یک پیش‌خدمت باید تمام امور، احساسات و مسائل شخص خود را قربانی امور حرفه‌ای خود کند. این مسأله در ارتباطش با خانم کنتن و پدرش قابل مشاهده است. در شب مرگ پدر، علی‌رغم درخواست پدر برای حرف زدن با استیونز، او این درخواست را ندیده می‌گیرد و فوراً به محل کارش بازمی‌گردد» (ایشی‌گورو، ۱۳۹۶: ۱۵۳-۱۵۴). هم‌چنین استیونز در رابطه با خانم کنتن، هیچ‌گاه نمی‌تواند به تعبیر خود او، در نقاط عطف رابطه‌اش توجه و همدردی لازم را به خانم کنتن نشان دهد. چون در آن زمان‌ها مجبور بوده که حرفه‌اش را در اولویت قرار دهد و فوراً به جلسات مهم در سرا بازگردد» (همان: ۲۶۴). به این ترتیب هیچ‌گاه فرصت بروز و تحقق تنها رابطه عاطفی در زندگی‌اش فراهم نمی‌شود.

استیونز از هر چیزی که باعث حواس‌پرتی او در انجام حرفه‌اش شود، پرهیز می‌کند. چنان‌که وقتی خانم کنتن برای اتاق او گل می‌آورد، گل‌ها را عاملی برای حواس‌پرتی می‌داند. هم‌چنین به گفته خانم کنتن، استیونز از استخدام دختران جوان و زیبا امتناع می‌کند، تا حواسش پرت نشود» (همان: ۲۲۱-۲۲۲). استیونز با آن‌که در یک سرا با پدرش کار می‌کند، اما تنها در بستر مرگ پدر است که برای اولین بار فرصت می‌کند به اتاق او پا می‌گذارد و اتاق او را شبیه یک سلول زندان می‌بیند. یعنی پدر استیونز بعد از نیم قرن کار کردن در عالی‌ترین سطح پیش‌خدمتی در نهایت در این سلول تنگ و تاریک روزگار می‌گذراند. هم‌چنان‌که وقتی میس کنتن برای نخستین بار برای او گل می‌آورد، اتاق او را که سرپیش‌خدمت سرای دارلینگتن است، چون سلول زندان می‌بیند. این در حالی است که استیونز اتاق خود را مرکز عملیات می‌خواند» (همان: ۲۳۲). در واقع سلول زندان را می‌توان استعاره‌ای از وضعیت پیش‌خدمت‌هایی چون استیونز دانست که از خلال تعاریف پیچیده و ارزش‌گذاری‌های گفتمان پیش‌خدمتی در آن اسیر شده‌اند، بدون این‌که به این اسارت اذعان کنند یا حتی به آن واقف باشند.

بخشی از این تعاریف پیچیده از معنای پیش‌خدمتی را نهادی به نام انجمن هیز تدوین می‌کند. انجمنی نخبه‌گزین از پیش‌خدمت‌های انگلیسی که تنها پیش‌خدمت‌های تراز اول را به عضویت می‌پذیرد و در نشریه خود به تعریف پیش‌خدمت تراز اول یا پیش‌خدمت بزرگ می‌پردازد (همان: ۶۵)

و مهم‌ترین شرط را *dignity* برمی‌شمرد. این واژه در فارسی به تشخص، وقار، متانت و حیثیت ترجمه شده است و در ادامه مقاله می‌بینیم که به مفهومی بدل می‌شود که استیونز مکرراً در آن تأمل می‌کند.

انجمن هیز از زوال نهاد اشرافیت و به تبع آن اضمحلال نهاد پیش‌خدمت‌ها بیم دارد و از پیش‌خدمت‌ها می‌خواهد که خدمات خود را صرفاً به نهاد اشرافیت و نه اهل کسبه جدید ارائه کنند» (همان: ۶۶). می‌توان گفت اضمحلال نهاد اشرافی بریتانیای کبیر در سال‌های جنگ جهانی اول و دوم در لایه زیرین رمان *بازمانده* روز مطمح نظر نویسنده بوده است. این اضمحلال به شکلی استعاری در وضعیت سرای دارلینگتن قابل مشاهده است. زمانی که پس از جنگ بخش‌هایی از این سرای بزرگ بلااستفاده می‌شود و روی این بخش‌ها ملحفه کشیده می‌شود» (همان: ۳۱). سرا کوچک می‌شود، هم-چنان که نهاد اشرافیت حجم و هیمنه‌اش را از دست می‌دهد و کوچک می‌شود. در سطحی دیگر این سرا را می‌توان نمادی از امپراتوری بریتانیای کبیر دانست که در جنگ جهانی اول و دوم فرومی‌پاشد و قلمروها و مستعمراتش را از دست می‌دهد و از مساحتش کاسته می‌شود. هم‌چنین وضعیت و تقدیر این سرا را می‌توان در راستای تغییرات در ساختارهای قدرت در جهان تفسیر کرد. به این معنا که این ساختارها بعد از جنگ جهانی تغییر می‌کنند و با موازنه قوای جدیدی در جهان روبرو هستیم؛ در رمان *بازمانده* روز هم پس از جنگ جهانی دوم، مالک این خانه از لرد دارلینگتن انگلیسی به آقای فارادی آمریکایی تغییر می‌کند. هم‌چنان که بریتانیای کبیر وجه ابرقدرتی خود را در جهان از دست داده و ایالات متحده آمریکا این نقش را بر عهده می‌گیرد.

در این رمان نهاد اشرافیت بریتانیای کبیر رو به افول است و این افول، اضمحلال نهاد پیش‌خدمتی را به دنبال دارد. کاربران این نهاد، سوژه‌هایی چون استیونز هستند که هم‌چنان به بقای نهاد اشرافیت، مُصر و امیدوارند. چراکه به وضعیت سوژگی و هویت خویش در نهاد پیش‌خدمت‌ها خو گرفته و خویش را از خلال آن درک می‌کنند. استیونز در استمرار اسارت خویش در این نهاد و گفتمان فعالانه مشارکت دارد. یکی از پرسش‌های فوکو این است که در طی چه سازوکاری ما به حاملان زندان‌های خودمان تبدیل می‌شویم و در زندانی بودن خویش مشارکت فعال داریم» (برتنز، ۱۳۸۲: ۱۹۷). به بیان دیگر در گفتمان پیش‌خدمتی طی یک سلسله تعاریف و مقررات، ارزش‌هایی نهادینه می‌شود و توسط سوژه‌ها اجرا شده و گسترش می‌یابد، به نحوی که سوژه پیش‌خدمت قادر به دیدن حقیقت زندانی نیست که در آن اسیر شده است و با سعی فراوان و رضایت کامل در حصول وضعیت خویش، تشریک مساعی دارد. این که سوژه‌ها در یک گفتمان چطور قوانین و انضباط را درونی می‌کنند و از سرِ رضا به انقیاد هویت

از پیش تعریف شده خویش درمی آیند، به میانجی دانشی فهم و درک می شود که گفتمان بر آن متکی و سوار است و در عین حال آن را تولید می کند.

۲-۲. قدرت/دانش

در نگره فوکو سوژه‌های برساختی، ساختارهای قدرت و قوانین آن را بر اساس دانش و گزاره‌های مرتبط با آن ساختارها پذیرفته و آن گزاره‌ها، دانش و انضباط تعریف شده را درونی می کنند. به این ترتیب کنترل انضباط از بیرون به درون منتقل شده و ما به پلیس‌های خودمان بدل می شویم. قوانین را اجرا کرده و بر این اجرا نظارت دقیق اعمال می داریم. به همین صورت که استیونز دو گانه «ارباب/نوکر» را کاملاً درونی کرده و برای ارباب شأنی والا قائل است. استیونز حتی با وجود مشاهده اشتباهات ارباب، لرد دارلینگتن، مصرانه عنوان می کند که نهایت اعتماد را به صحت قضاوت جناب لرد دارد» (ایشی گورو، ۱۳۹۶: ۳۲۱).

در واقع ساختار اشرافی گری نظام قدرت در انگلستان این گفتمان پیش خدمتی را تولید کرده و به این ترتیب هویت سوژه پیش خدمت تعریف می شود. در نگره فوکویی، سوژه‌ها توسط گفتمان‌ها برساخته می شوند و این ساختارهای قدرت است که «باعث می شود احساس کنیم، دریابیم که چه هستیم، یعنی به ما شکل می دهد» (برتنز، ۱۳۸۲: ۱۹۹). استیونز نیز هویت خود را از خلال همین گفتمان است که درک می کند. پرسش این است که چه نوع دانش و گزاره‌هایی هستند که این تقابل دوگانه «ارباب/پیش خدمت» را موجه نشان می دهند. گزاره‌هایی که در این رمان به تعریف پیش خدمت بزرگ^۱ اهتمام دارند، این شأن را برای فردی قائل هستند چنانکه بیان شد، متصف به صفت *dignity* (تشخص، وقار، متانت و حیثیت) باشد. مباحث مفصلی درباره تعریف و مفهوم این واژه در رمان مطرح می شود» (ایشی گورو، ۱۳۹۶: ۶۱، ۶۲) استیونز به این می اندیشد که «پیش خدمت بزرگ چیست؟» (همان: ۶۴) تأکید رسمی بر ویژگی‌های پیش خدمت بزرگ یا ممتاز بیش از همه توسط انجمن هیز، انجمنی از پیش خدمت‌های تراز اول انگلیسی، صورت می پذیرد. از جمله این که این پیش خدمت باید در خدمت یک خانه ممتاز باشد. به این ترتیب خدمت در خانه‌های اهل کسبه جدید و به اصطلاح تازه به دوران رسیده‌ها از نظر انجمن هیز امری مذموم و فاقد ارزش است» (همان: ۶۶). در این تعریف با تقابل دوتایی «اشراف/اهل کسبه جدید» مواجهیم. با توجه به این که در آن دوره زوال تدریجی

1. great butler

اشرافیت و ظهور ثروتمندان جدید که خون اشرافی ندارند، در حال وقوع است؛ مشخص می‌شود که این گفتمان پیش‌خدمتی چطور تحت لوای گفتمان اشرافیت و جهت تضمین منافع آن صورت‌بندی شده است. در نگره تبعیض‌آمیز به طبقه نو ثروتمندانی که خون اشرافی ندارند، افتخار یک پیش‌خدمت در امتناع از خدمت به این طبقه جدید و خدمت وفادارانه به طبقه اشراف قلمداد می‌شود.

تعریف خود استیونز از تشخص و وقار پیش‌خدمت ممتاز، نزدیکی به محور قدرت است. به نحوی که پیش‌خدمت بتواند بگوید با مساعی خود، ولو در مقیاس ناچیز، سهمی در تعیین مسیر تاریخ داشته است» (همان: ۲۱۰، ۲۰۹). علی‌رغم این که او در جلسات مهم بین‌المللی در سرای دارلینگتن حاضر است، ولی به خاطر الزامات شغلی‌اش در رفت‌وآمد است و تصویر نامشخص، گنگ و مبهمی از آن اتفاقات پراهمیت در ذهنش ایجاد می‌شود. با این حال هم‌چنان خود را به محور قدرت نزدیک حس می‌کند و کار خود را کاری خطیر و بزرگ ارزیابی می‌کند.

هم‌چنین در دانشی که هویت پیش‌خدمت را تعیین می‌کند، با تقابل‌های دوتایی دیگر هم مواجه هستیم. تقابل‌هایی که گونه‌های مختلفی از نظام تبعیض را سامان می‌دهند. اما با این حال برای استیونز بدیهی به نظر می‌رسند. یکی از این تقابل‌ها اهمیت انگلیسی بودن در برابر غیرانگلیسی بودن است. نظام ذهنی انگلیسی نظامی بر اساس سنت و نظم خوانده می‌شود و این قوانین پیچیده پیش‌خدمتی تنها در سنت انگلیسی پروبال یافته (همان: ۸۱)، به نحوی که بعد از اینکه ارباب سرا، فردی آمریکایی می‌شود، استیونز عنوان می‌کند که برخی اشتباهات پیش‌خدمت‌ها را ارباب آمریکایی اساساً متوجه نمی‌شود. چرا که دانشی در این باره ندارد. تقابل دوتایی دیگر تقابل «حرفه‌ای/آماتور» است که در یکی از جلسات بین‌المللی در سرای دارلینگتن توسط فردی آمریکایی مطرح می‌شود. او در آنجا اشرافی را که می‌خواهند در صحنه تحولات سیاسی جهانی مؤثر واقع شوند، افرادی آماتور می‌خواند و نجیب‌زادگان و اشراف گردآمده در سرای لرد دارلینگتن را این‌گونه مورد خطاب و عتاب قرار می‌دهد:

«همه شما یک مشت خیال‌باف ساده‌لوح بیش‌تر نیستید... مثلاً همین میزبان خودمان را در نظر بگیرید. ایشان چه کاره‌اند؟ یک نفر نجیب‌زاده... ولی این جناب لرد یک نفر آماتورند... و حال آن‌که امور بین‌المللی امروز دیگر بازیچه نجیب‌آماتور نیست. شما در اروپا هرچه زودتر به این حقیقت پی ببرید بهتر است» (همان: ۱۶۰).

در دنیای جدید، دیگر داشتن خون اشرافی کمکی به درک و اثرگذاری در سیاست نمی‌کند و صرفاً افراد حرفه‌ای باید در سیاست نقش داشته باشند. این مسأله از برجیده شدن گفتمان اشرافیت و

به تبع آن گفتمان پیش‌خدمتی که متصل به آن و جزئی از آن است، حکایت دارد. با زوال اشرافیت و اریستوکراسی و ظهور دموکراسی این تقابل را در بخشی از رمان شاهدیم که استیونز به روستایی می‌رود که او را با یک ارباب یا آقا اشتباه می‌گیرند. جوانی با افکاری انقلابی در گفتگو با استیونز، تشخص و حیثیت را نقطه مقابل بردگی می‌خواند و آن را با استقلال ذهنی و آزادی ابراز عقیده یکی می‌شمرد» (همان: ۲۷۱). اما این مسأله به‌هیچ‌وجه به مذاق استیونز خوش نمی‌آید؛ چراکه آن جوان از واژه‌ای استفاده می‌کند که استیونز سال‌ها به آن اندیشیده و هویت خود را در گرو آن می‌داند. او ویژگی تشخص را در اوج وفاداری و فدا شدن در خدمت به اربابی خوب تعریف می‌کند» (همان: ۲۹۱، ۲۹۰). در این بخش با صورت‌بندی تقابل «اریستوکراسی/دموکراسی» مواجهیم و شاهد آنیم که با وجود آن‌که در نظام دموکراسی، آحاد مردم عادی که خون اشرافی ندارند، هم‌چون آن جوان روستایی می‌توانند خواهان آزادی بیان و استقلال رأی باشند و تشخص خود را در حصول آن بدانند؛ اما چنین مطالبه‌ای اساساً برای استیونز موضوعیت ندارد و او هم‌چنان تشخص خود را در فدا شدن در نظام اریستوکراسی و اشرافیت می‌داند. نکته قابل تأمل آن است که برتری موقعیت اشراف در این تقابل‌های تبعیض‌آمیز، چنان در گفتمان پیش‌خدمتی و سوژه استیونز قوام یافته که وی هیچ جایگزین و بدیلی برای نظام اشرافیت قائل نیست.

می‌توان گفت یکی از مهم‌ترین تقابل‌های دوتایی در این رمان، تقابل «ارباب(آقا)/پیش‌خدمت(نوکر)» است که این تقابل و لزوم برقراری و دوام نظامی که در آن نهایت خواسته نوکرها فدکاری برای ارباب اشرافی‌شان باشد، از نظر استیونز کاملاً بدیهی و طبیعی است. طرح فکری فوکو، برملا کردن معیارها و اصول بدیهی است که ساختار قدرت بر آن اساس، انسان بهنجار^۱ را تعریف می‌کند. ساختار قدرت، تشکیل یافته از نهادها و نظام‌های تابعی است که بر استمرار زندگی بهنجار اجتماعی تأکید دارد. اصیل‌ترین بخش کار فوکو را می‌توان مطالعه مواردی دانست که «نشان می‌دهند چگونه فرهنگ ما سعی دارد افراد را از طریق کاربرد ابزارهای عقلانی شده، بهنجار سازد و آن‌ها را به فاعل‌های معناپذیر و موضوعات اطاعت‌پذیر تبدیل کند» (دریفوس و رابینو، ۱۳۷۶: ۵۹). سازوکارهای ساختارهای اجتماعی وجود دارد که با بهنجار و طبیعی نشان دادن وضعیت موجود، نوعاً و به شکل قدرتمند و ماهرانه‌ای می‌تواند شرایط غیر قابل‌تحملی را بر اقشار محروم جامعه تحمیل کرده و آن‌ها را

به حاشیه بکشاند. تفکر فوکو با آشکار کردن این سازوکارها نمایانگر ارزش‌های رهایی‌بخش است» (Wicks, 2001: 144).

ساختار قدرت در هر دوره‌ای تعریفی از شکل‌های بهنجار زندگی ارائه می‌دهد که این تعریف با کمک گزاره‌های بدیهی انگاشته شده دانش، رسمیت یافته و هویت افراد انسانی را بر می‌سازد. از دیدگاه فوکو ساختار قدرت، انسان بهنجار را در برابر انسان نابهنجار تعریف می‌کند. بهنجارسازی^۱ «قالب‌ریزی و شکل‌دهی جامعه در یک شکل بهنجار است که در مقابل شکل‌های نابهنجار قرار می‌گیرد. فرایندی است که در آن یک فرهنگ، جامعه را تشویق می‌کند؛ و وامی‌دارد تا خود را بر اساس قوانین تثبیت‌شده، میزان کند و هماهنگی خود را با این قوانین حفظ کند» (Shawver, 2006: 5).

استیونز تقابل «ارباب/پیش‌خدمت» و برتری جایگاه ارباب را بدیهی و بهنجار قلمداد می‌کند و تحت هر شرایطی برای اربابش، لرد دارلینگتن جایگاهی برتر قائل است. به بیان دیگر، گفتمان پیش‌خدمتی، برتری بلامنازع جایگاه ارباب‌ها و طبقه اشراف را امری بهنجار و طبیعی قلمداد می‌کند و این گفتمان خواستار استمرار این نظام و استمرار خدمت خالصانه پیش‌خدمت به ارباب است. استیونز به جای اندیشیدن به ماهیت و چرایی تقابل «ارباب/پیش‌خدمت» و به پرسش کشیدن نظام تبعیض در این تقابل، تقابل «پیش‌خدمت خوب/پیش‌خدمت بد (یا معمولی)» را مهم و قابل تأمل می‌داند. همه توان و استعداد او مصروف رسیدن به جایگاه پیش‌خدمت خوب و بزرگ می‌شود؛ به نحوی که بتواند بهترین خدمات را برای ارباب فراهم آورد و نسبت به پیش‌خدمت‌های معمولی در این حرفه ابراز بیزاری می‌کند.

نکته حائز اهمیت دیگر در این رمان این است که ممکن است تصور شود راوی (استیونز) گاه صداقت لازم را ندارد. این امر را در موارد ذیل می‌توان مشاهده کرد: استیونز در خلوت خود کتاب‌های عاشقانه می‌خواند و دلیل این کار را لزوم تقویت دستور زبان در حرفه خود می‌خواند. در حالی که در عمل از این کار شرم دارد و سعی می‌کند آن را از خانم کنتن پنهان کند» (ایشی گورو، ۱۳۹۶: ۲۴۷). هم‌چنین در مواجهه با نزول شأن اجتماعی لرد دارلینگتن، با وجود دیدن شواهدی از جمله یهودی‌ستیزی او، هم‌چنان در ذهن خود سعی در تبرئه ارباب و تأکید بر شرافت او دارد: «بنده یک نفر هرگز شک نمی‌کنم که در پشت تمام اعمال ایشان چیزی جز آرزوی عدالت در این دنیا وجود نداشت» (همان: ۱۲۱) و علی‌رغم همه شواهد هنوز لرد را «آقای به تمام معنی» (همان: ۱۰۵) می‌داند.

هم‌چنین در این سفر شش‌روزه انگیزه خود را صرفاً امری حرفه‌ای قلمداد می‌کند و هدف خود را از آوردن خانم کنتن، تنها استخدام وی به عنوان یک خدمتکار درست کار و وظیفه‌شناس برای سرا عنوان می‌کند. در حالی که از طرفی ارتباط با خانم کنتن نقطه عطف زندگی عاطفی استیونز محسوب می‌شود و از طرف دیگر خانم کنتن در نامه‌اش از به هم خوردن زندگی زناشویی‌اش یاد کرده، اما استیونز به طور کامل انگیزه شخصی و احساسی خود را در این سفر شش‌روزه منکر می‌شود.

اما شاید بتوان مواردی از این دست را دلیل بر عدم صداقت استیونز ندانست. به نظر می‌رسد در گفتگمانی که هویت پیش‌خدمتی را خلق کرده؛ واقعیت به گونه‌ای کژتاب نمایان می‌شود و استیونز از خلال همین گفتگمان با کژفهمی، عمیق‌ترین احساسات خود را درک و بیان می‌کند. «ما چنان همه جانبه این گفتگمان‌ها را جذب و درونی می‌کنیم که حتی برای ما برانگیزنده لذت‌اند. گفتگمان‌ها چگونگی نگاه ما به جهان را شکل می‌دهند. ما درون گفتگمان‌ها زندگی و تنفس می‌کنیم و بی‌آن که خود بدانیم در درون زنجیره‌های قدرت عمل می‌کنیم» (برتنز، ۱۳۸۲: ۲۰۴). استیونز کمابیش از موقعیت خود لذت می‌برد و اتاق کارش را در هیأت اتاق عملیات ویژه می‌بیند و نوکر بودن و پیش‌خدمت بودن را قابل مقایسه با کار یک ژنرال می‌داند. اداره کردن پادوها و پیش‌خدمت‌های زبردست را مانند کار ژنرالی می‌بیند که نیروهای نظامی خود را در کارزار جنگ فرماندهی می‌کند» (ایشی‌گورو، ۱۳۹۶: ۱۲۷) او در مرکز عملیات ویژه یا ستاد سردار لشگر، مشرف به همه امور سرا، نشسته است. اما از نظر ناظر بیرونی این مرکز عملیات بیش‌تر از هر چیز شبیه یک سلول زندان است. این ناظر می‌تواند فریاد بزند که «آقای استیونز، این اتاق واقعاً مثل یک زندان می‌ماند. کافی است یک تخت خواب کنارش بگذاریم، آن وقت به خوبی می‌شود تصور کرد که محکوم دارد آخرین ساعت‌هایش را این‌جا می‌گذراند» (همان: ۲۴۴).

۳. نتیجه‌گیری

در مقاله حاضر رمان *بازمانده روز نوشته کازئو ایشی‌گورو* بررسی و تحلیل شد. در این بررسی با رویکرد تحلیل گفتگمان نحوه بساخت گفتگمان پیش‌خدمتی شرح داده شد. بیان شد ساختار اشرافی‌گری نظام قدرت در انگلستان این گفتگمان پیش‌خدمتی را بر اساس چه تعاریف و دانشی تولید کرده است. نشان داده شد که استیونز، شخصیت اصلی رمان، به منزله سوژه‌ای در این گفتگمان به نحوی جهان اجتماع خویش را درک می‌کند و هویت و جایگاه خود را فهم می‌کند که برای او بقا و استقرار این

گفتمان و هم چنین نهاد اشرافیت بریتانیای کبیر ضروری می نماید و در سلسله مراتب سوژه‌ها در گفتمان پیش خدمتی قوانین و انضباط برای او چنان درونی شده که او خود به عامل اجراکننده قوانین سخت گیرانه خدمتکاران بدل شده است. وی از پذیرش گفتمان جدید دموکراسی خواهی و برابری انسان‌ها سرباز می زند و هم چنان قائل به این است که باید در برابر ارباب اشرافی اش خدمتی فداکارانه و خالصانه ارائه کند. استیونز برتری بلامنازع جایگاه ارباب‌ها و طبقه اشراف در تقابل «ارباب (آقا) / پیش خدمت (نوکر)» را امری بهنجار، بدیهی و طبیعی قلمداد می کند. هم چنین بیان شد که ذهنیت استیونز چگونه به برداشتی کژتاب از موقعیت خود منجر می شود. به نحوی که در عوض به پرسش کشیدن نظام تبعیض در تقابل ارباب/پیش خدمت، تقابل «پیش خدمت خوب/پیش خدمت بد (یا معمولی)» را حیاتی و اساسی می شمرد و اتاق خود را که از زاویه ناظری بیرونی چون سلولی انفرادی به نظر می رسد، هم چون اتاق عملیات یک ژنرال می بیند. سلول زندان را می توان استعاره‌ای از وضعیت پیش خدمت‌هایی چون استیونز دانست که از خلال تعاریف پیچیده و ارزش گذاری‌های گفتمان پیش خدمتی در آن اسیر شده‌اند، بدون این که به این اسارت اذعان کنند یا حتی وافق باشند.

کتابنامه

- ایشی گورو، کازئو، (۱۳۹۶)، *بازمانده روز*، ترجمه نجف دریابندری، تهران: کارنامه.
- برتنز، یوهانس ویلم، (۱۳۸۲)، *نظریه ادبی*، ترجمه فرزانه سجودی، تهران: آهنگ دیگر.
- دریفوس، هیوبرت و پل رابینو، (۱۳۷۶)، *میشل فوکو: فراسوی ساختارگرایی و هرمنوتیک*، ترجمه حسین بشیریه، تهران: نی.
- رز، ژیلین، (۱۳۹۴)، *روش و روش شناسی تحلیل تصویر*، ترجمه سید جمال الدین اکبرزاده جهرمی، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- سلطانی، سید علی اصغر، (۱۳۸۴)، *قدرت، گفتمان و زبان*، تهران: نی.
- فوکو، میشل، (۱۳۸۹)، *تئاتر فلسفه*، ترجمه نیکو سرخوش و افشین جهانانیده، تهران: نی.
- فوکو، میشل، (۱۳۹۷)، *نقد چیست؟ و پرورش خرد*، ترجمه نیکو سرخوش و افشین جهانانیده، تهران: نی.
- مکاریک، ریما ایرانا، (۱۳۸۳)، *دانش نامه نظریه های ادبی*، ترجمه مهران مهاجر و محمد نبوی، تهران: آگاه.
- میلز، سارا، (۱۳۸۸)، *گفتمان*، ترجمه فتاح محمدی، زنجان: هزاره سوم.

References

- Bertens, J. W. (2003) *Nazariye-ye Adabi (Literary Theory)*. Translated by Farzan Sojoudi. Tehran: Ahang-e Digar Publications. (In Persian)
- Dreyfus, H. and P. Rabinow (1997), *Michel Foucault: Farasou-ye Sakhtargerayi va Hermeneutics (Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics)*. Translated by Husain Bashiriye. Tehran: Nashr-e Ney Publications. (In Persian).
- Foucault, M. (2002), *The Archaeology of Knowledge*. Translated by A. M. Sheridan. New York: Pantheon Books.
- Foucault, M. (2010), *The philosophy Theater*. Translated by Nikou Sarkhosh and Afshin Jahandide. Tehran: Ney Publications. (In Persian).
- Foucault, M. (2018), *What is criticism? And the cultivation of wisdom*. Translated by; Nikou Sarkhosh and Afshin Jahandide. Tehran: Ney Publications. (In Persian).
- Ishiguro, K. (2017), *The Remains of the Day*. Translated by; Najaf Daryabandary. Tehran: Karname Publications. (In Persian).
- Makaryk, I. R. (2004), *Encyclopedia of Contemporary Literary Theory: Approaches, Scholars, Terms*. Translated by Mehran Mohajer and Muhammad Nabavi. Tehran: Agah, (In Persian).
- Mills, S. (2009), *Discourse*. Translated by; Fattah Mohammadi. Zanjan: Hezare_ye sevom Publications. (In Persian).
- Rose, G. (2015), *Visual Methodologies an Introduction of Visual Materials*. Translated by; Seyed Jamalaldin Akbarzade Jahromi. Tehran: Pajuheshgah_e Farhang, Honar va Ertebatat, (In Persian).
- Soltani, A. A., (2005), *Power, Discourse, and Language*, Tehran: Ney Publications, (In Persian).
- Tanke, J. (2009), *Foucault's Philosophy of Art*, New York: Stony Brook.
- Wicks, R. (2001), "Foucault", Edited by; Berys Gaut, Dominic McIver Lopes, *The Routledge Companion to Aesthetics*, London and New York: Routledge, 143-154.